

بررسی روند تولید ناخالص داخلی در استان زنجان در سالهای ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۸

سید کامران یگانگی^۱، امیر حسین اکبری^۲

استادیار گروه مهندسی صنایع، واحد زنجان، دانشگاه آزاد اسلامی، زنجان، ایران

^۱ دانشجوی کارشناسی ارشد، گروه مهندسی صنایع، دانشگاه آزاد اسلامی زنجان، زنجان، ایران

چکیده

تولید ناخالص داخلی^۱ یکی از مقیاس‌های اندازه‌گیری اقتصاد است که ارزش کل کالاها و خدمات نهایی تولید شده در کشور در یک بازه زمانی معین را با توجه به واحد پول جاری اندازه‌گیری می‌کند. در این تعریف منظور از کالاها و خدمات نهایی، کالاها و خدماتی است که در انتهای زنجیر تولید قرار گرفته‌اند و خود آن‌ها برای تولید و خدمات دیگر خریداری نمی‌شوند. روشهای مختلفی برای محاسبه تولید ناخالص ملی وجود دارد. شاخص تولید ناخالص داخلی یکی از شاخص‌های مهم در سنجش موفقیت اقتصاد کشورها محسوب می‌شود. این شاخص برای استان‌های کشورمان ایران نیز ارزیابی، بررسی و ارائه می‌شود. برای اینکه بتوانیم اقتصاد استان زنجان را مورد ارزیابی قرار دهیم باید شاخص تولید ناخالص داخلی آن را مورد سنجش قرار دهیم. بر اساس آمارهای موجود این مقاله به بررسی فراز و نشیب تولید ناخالص داخلی در استان زنجان می‌پردازد

واژگان کلیدی: تولید ناخالص داخلی، سرمایه‌گذاری، استان زنجان، توسعه

۱- مقدمه

هرچند تولید ناخالص ملی، شباهت بسیاری از دیدگاه عملی و نظری با تولید ناخالص داخلی دارد، اما متفاوت از هم تعریف می شوند. تفاوت تولید ناخالص داخلی^۱ با تولید ناخالص ملی^۲، در این است که تولید ناخالص ملی شامل ارزش تمام کالاها و خدماتی است که توسط شهروندان یک کشور، در سراسر دنیا تولید می شود، در صورتی که تولید ناخالص داخلی ارزش تمام کالاها و خدماتی است که در درون آن کشور تولید می شود. در واقع ارزش افزوده تولید شده توسط عوامل و بخش های مختلف اقتصادی یک ملت، برای یک دوره زمانی (مثلا یکساله)، بیانگر تولید ناخالص ملی آن کشور (ملت) است. بنابراین تولید ناخالص ملی، ارزش مجموع کالاهای تولیدی و خدمات نهایی، که توسط یک نظام اقتصادی در سراسر دنیا و در یک سال معین تولید شده است را بیان می کند.

همچنین کل ارزش ربالی محصولات نهایی تولیدشده، توسط واحدهای اقتصادی مقیم کشور در دوره زمانی معین (سالانه یا فصلی) را تولید ناخالص داخلی می نامند و این، یعنی واحدها یا افرادی که متعلق به سایر کشورها (مثلا کشور ب) هستند، وقتی در خاک یک کشور (مثلا کشور الف) تولیدی انجام بدهند آن تولید جزء تولید ناخالص داخلی کشور حساب شده و همچنین در محاسبه تولید ناخالص ملی کشور هم محسوب میشود. عدد تولید ناخالص داخلی با تولید ناخالص ملی برای یک اقتصاد مشخص اختلاف جزئی با هم دارند ضمن اینکه استفاده از عدد تولید ناخالص داخلی به عنوان شاخص توسعه اقتصادی معمول تر است. تولید ناخالص داخلی شامل تمام کالاها و خدماتی است که توسط تمام مردم و شرکت های واقع در یک کشور تولید می شود. این نوع تولید، بهترین روش برای سنجش میزان رشد یا رکود اقتصاد یک کشور شناخته شده است.

۲- بیان مسئله

استان زنجان به لحاظ همجواری با استان های مرزی و نزدیکی به مبادی ورود و صدور کالا، بویژه کشورهای آسیای میانه، قفقاز، ترکیه و عراق و استقرار در محورهای ترانزیتی تهران اروپا و خطوط راه آهن شمالغرب- کشور، آزاد راه تبریز و نیز نزدیکی به عمده ترین کانون های صنعتی، معدنی، بازرگانی و جمعیتی کشور، دارای موقعیتی بی بدیل و استراتژیک در منطقه بوده و از پتانسیل های لازم جهت تبدیل شدن به قطب مهم و فعال تولید و تجارت کشور برخوردار است. استقرار حدود 56 درصد از بازار تولید و مصرف کشور و وجود ۱۲ استان در شعاع 466 کیلومتری مرکز استان زنجان، همسایگی با هفت استان، گلوگاه متصل کننده مرکز کشور با شمال و شمال غرب کشور از طریق آزاد راه، راه اصلی و راه آهن موقعیت ویژه های به این استان به لحاظ قرار گرفتن در مسیر مواصلاتی و ترانزیتی غرب به شرق و مرکز کشور بخشیده است. وجود ذخایر معدنی متنوع از جمله بزرگترین معدن سرب و روی خاورمیانه، طلا، آلومین و ... تنها بخشی از توانمندیهای استان از نظر معادن است.

۷۸ درصد صادرات خارجی استان زنجان مربوط به بخش صنعت و معدن است. بخش صنعت و واحدهای تولیدی این بخش سهم 76 درصدی و بخش معدن سهم ۱۶٫۵ درصدی از صادرات خارجی استان را دارند. بخش کشاورزی از صادرات استان سهم 16 درصدی، بخش فرش دستبافت سهم ۳٫۳ درصدی و بخش گردشگری سهم ۰٫۲ درصدی را دارد.

¹ Gross Domestic Product² Gross National Product

جدول ۱. اقتصاد استان زنجان بر حسب بخش‌های عمده اقتصادی: ۱۳۹۸

عنوان بخش		سهم شاغلان در بخش (درصد)		سهم بخش‌های اقتصادی در تولید ناخالص داخلی (درصد)	
استان	کشور	استان*	کشور**	استان*	کشور**
کشاورزی، شکار، جنگلداری و شیلات	۳۴/۰	۱۷/۸	۱۴/۸۹	۹/۲۷	
صنعت، معدن، انرژی و ساختمان	۳۰/۷	۳۲/۰	۴۱/۵۷	۴۲/۶۲	
خدمات	۳۵/۳	۵۰/۲	۴۲/۸۹	۴۷/۶۴	

با بررسی ساختار اقتصادی استان ملاحظه می‌شود که ۱۴/۸۹ درصد از کل محصول ناخالص داخلی استان مربوط به بخش کشاورزی، شکار، جنگلداری و شیلات؛ ۴۱/۵۷ درصد مربوط به بخش صنعت، معدن، انرژی و ساختمان؛ و ۴۲/۸۹ درصد مربوط به بخش خدمات می‌باشد. سهم بخش کشاورزی، شکار، جنگلداری و شیلات در استان زنجان حدوداً معادل ۲ برابر کشور است که در استان نیز به همان نسبت سهم شاغلان این بخش بیشتر است.

جدول ۲. سهم و رتبه استان زنجان در کشور بر حسب بخش‌های عمده اقتصادی:

سال ۱۳۹۸

ردیف	بخش	سهم استان در کشور (درصد)	رتبه استان
۱	کشاورزی، شکار، جنگلداری و شیلات	۱/۵۸	۲۵
۲	صنعت، معدن، انرژی و ساختمان	۰/۹۶	۲۰
۳	خدمات	۰/۸۸	۲۶

استان زنجان در بخش کشاورزی (کشاورزی، شکار، جنگلداری و شیلات) با ۱/۵۸ درصد سهم از کشور در رتبه ۲۵، در بخش صنعت (صنعت، معدن، انرژی و ساختمان) با ۰/۹۶ درصد سهم از کشور در رتبه ۲۰ و در بخش خدمات با ۰/۸۸ درصد سهم از کشور در رتبه ۲۶ قرار دارد.

جدول ۳. داده‌های تولید ناخالص داخلی استان زنجان از سال ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۷

ردیف	سال	تولید ناخالص داخلی استان (۱۳۹۰-۱۳۹۷) - میلیارد ریال
------	-----	---

53,184	۱۳۹۰	۱
72,911	۱۳۹۱	۲
93,958	۱۳۹۲	۳
105,805	۱۳۹۳	۴
125,376	۱۳۹۴	۵
151,649	۱۳۹۵	۶
185,720	۱۳۹۶	۷
239,255	۱۳۹۷	۸

منبع: درگاه ملی آمار ایران <https://www.amar.org.ir>

۳- یافته های پژوهش

به طور متوسط سهم استان زنجان از تولید ناخالص داخلی ۱,۱۲ درصد بوده که افزایش آن نیاز به تقویت ساختار اقتصادی است زیرا با توجه زیرساخت‌ها و قابلیت‌های شکل گرفته در استان این سهم باید بین ۱,۵ تا ۲ درصد باشد. تا سال ۱۳۹۸ میانگین سرانه محصول ناخالص داخلی در کشور بیش از ۱۵ میلیون تومان است در صورتی که این سهم در زنجان ۱۳,۳ میلیون تومان بوده و اختلاف فاحش و قابل تاملی دارد. ضعف‌های اساسی در ساختار اقتصادی استان زنجان وجود دارد با نگاه به بخش‌های مختلف اقتصادی مشاهده می‌شود که سهم زنجان از لحاظ اشتغال کشور در کشاورزی ۲,۱۶ درصد، صنعت ۱,۱۵ درصد و خدمات ۰,۹ درصد است.

بر اساس آمار و اطلاعات درگاه ملی آمار ایران میانگین جمعیت شاغل کشور در بخش‌های کشاورزی، صنعت و خدمات به ترتیب ۱۷,۷، ۳۲ و ۵۰,۳ درصد است. این در حالی است که میانگین جمعیت شاغل استان زنجان در بخش‌های کشاورزی، صنعت و خدمات به ترتیب ۳۰,۳، ۳۳,۱ و ۳۶,۶ درصد است که نشان می‌دهد ضعف‌های ساختاری به خصوص در بخش خدمات وجود دارد. استان زنجان در خطوط ترانزیتی کشور از جمله راه آهن و آزادراه به سمت پایتخت قرار گرفته و فرودگاه دارد اما استفاده درستی از این زیرساخت‌ها نشده است. استان زنجان نیازمند تقویت در ساختار اقتصادی به خصوص بخش خدمات می باشد تا با هدایت به سمت تولید و شکل‌گیری زنجیره‌ها، ساختار اقتصادی قوی‌تر و محکم‌تری در استان ایجاد شده و زنجان، سهم بیشتری از تولید ناخالص داخلی داشته باشد. ایجاد پایانه صادراتی در استان زنجان بسیار ضروری و مهم می باشد. ایجاد پایانه صادراتی و تقویت تولید به ارزش افزوده بالایی رسیده و استان زنجان از بن‌بست ناکارآمدی در حوزه سهم تولید ناخالص داخلی خارج خواهد شد.

۴- نتیجه گیری

استان زنجان در ناحیه مرکزی شمال غربی ایران، با مساحتی نزدیک به ۲۲۱۶۴ کیلومتر مربع قرار گرفته است. استان زنجان از جمله استانهایی است که به تنهایی با ۷ استان کشور همسایه و همجوار است. استان زنجان به دلیل موقعیت و شرایط خاص جغرافیایی استان اغلب رود خانه های این منطقه تحت تاثیر عوامل طبیعی کم آب و سیلابی بوده به سبب ذوب شدن برف ها در بهار پرآب و در بقیه سال خشک و کم آب هستند، از جمله رود خانه های مهم و نسبتا پرآب که در کشاورزی استان نقش اساسی دارند عبارتند از قزل اوزن، زنجانرود، ابهر رود، ایجرود، سجاس رود، خررود، بزینه رود.

استان زنجان به لحاظ همجواری با استانهای مرزی و نزدیکی به مبادی ورود و صدور کالا، بویژه کشورهای آسیای میانه، قفقاز، ترکیه و عراق و استقرار در محورهای ترانزیتی تهران اروپا و خطوط راه آهن شمالغرب - کشور، آزاد راه تبریز و نیز نزدیکی به عمده ترین کانون‌های صنعتی، معدنی، بازرگانی و جمعیتی کشور، دارای موقعیتی بی بدیل و استراتژیک در منطقه بوده و از پتانسیل‌های لازم جهت تبدیل شدن به قطب مهم و فعال تولید و تجارت کشور برخوردار است. استقرار حدود ۵۶ درصد از بازار تولید و مصرف کشور و وجود ۱۲ استان در شعاع ۴۶۶ کیلومتری مرکز استان زنجان، همسایگی با هفت استان، گلوگاه متصل کننده مرکز کشور با شمال و شمال غرب کشور از طریق آزاد راه، راه اصلی و راه آهن موقعیت ویژه‌ای به این استان به لحاظ قرار گرفتن در مسیر مواصلاتی و ترانزیتی غرب به شرق و مرکز کشور بخشیده است. وجود ذخایر معدنی متنوع از جمله بزرگترین معدن سرب و روی خاورمیانه، طلا، آلونیت و ... تنها بخشی از توانمندی‌های استان از نظر معادن است.

منابع

- ✓ سازمان مدیریت برنامه ریزی و بودجه استان زنجان بخش آمار <https://amar.mpo-zn.ir>
- ✓ اداره کل امور اقتصاد و دارایی استان زنجان بخش معاونت اقتصادی <https://portal-zn.ir>
- ✓ اداره کل استانداری زنجان دفتر هماهنگی امور اقتصادی <https://ostandari-zn.ir>
- ✓ اداره کل استانداری زنجان دفتر هماهنگی امور سرمایه گذاری استان زنجان- <https://ostandari-zn.ir>
- ✓ مرکز خدمات و سرمایه گذاری استان زنجان <http://investinzanjan.ir>
- ✓ درگاه ملی آمار ایران <https://www.amar.org.ir>
- ✓ جلال چغازدی، مجید دکامین، مرضیه امجدی (۱۳۹۶)، استناد در بخش حوزه سیاست اقتصادی، صنعتی و گردشگری، مسأله شناسی راهبردی استان زنجان، صفحه ۸